

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Tocqueville a jeho reflexe struktury ancien régime

Vladimír Procházka

Plzeň 2016

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Politologie

Bakalářská práce

Tocqueville a jeho reflexe struktury ancien régime

Vladimír Procházka

Vedoucí práce:

PhDr. Ondřej Stulík, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2016

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2016

.....

Poděkování

Rád bych srdečně poděkoval PhDr. Ondřeji Stulíkovi, Ph.D. za jeho čas a pomoc, cenné rady a věcné připomínky a za vstřícnost při konzultacích a vypracování bakalářské práce.

„Nic nevyzývá lépe filosofy a politiky ke skromnosti než historie naší Revoluce, protože tu nikdy nebyla větší, déle probíhající, lépe připravená událost, která by byla tak málo jimi předvídaná“

Alexise de Tocqueville

(2003: 55)

Obsah

1. Úvod.....	7
2. Historický kontext analýzy	11
2.1. Představení starého režimu z hlediska charakteristických znaků	11
2.2. Alexise de Tocqueville	22
3. Analýza díla Starý režim a revoluce	25
3.1. Základní myšlenky díla	25
3.2. Analýza vybraných institucí	27
3.2.1. Revoluce.....	27
3.2.2. Církev	32
3.2.3. Hierarchická podoba společnosti	36
4. Závěr	40
5. Zdroje	44
6. Resumé.....	48

1. Úvod

V této bakalářské práci se budeme zabývat tématem Tocqueville a jeho reflexe struktury ancien régime. Alexise de Tocqueville popisuje ancien régime (dále jen starý režim) ve svém díle *Starý režim a revoluce*, který považujeme spolu s jeho druhým dílem *Demokracie v Americe* za hlavní empirické zdroje této bakalářské práce (ve smyslu empirického korpusu). Téma bylo vybráno na základě toho, že starý režim, který kulminoval Velkou francouzskou revolucí, nastolil ve Francii specifický politický systém, jehož kontury můžeme vidět i po Velké francouzské revoluci. Starý režim byl zajímavý, protože jeho konec nastolil moderní občanské hodnoty a převratné politické změny, dokonce některé institucionální prvky můžeme vidět dodnes.

Cílem této bakalářské práce bude odhalení procesu vnímání díla starého režimu a revoluce autorem, a to hlavně za pomoci analýzy jeho díla. Pokusíme se jeho dílo interpretovat a analyzovat za pomoci teorie historického institucionalismu tak, aby bylo možné odpovědět na otázku, co vedlo autora k tomu, aby dané dílo vůbec napsal, za jakých podmínek autor dílo psal a jak reflektuje vybrané struktury starého režimu, které jsou středem zájmu této bakalářské práce. Cílem této práce je tedy analýza reflexe struktury starého režimu Tocquevillem, kterou se pokusíme naplnit za pomoci obsahové analýzy jednopřípadové studie na základě níže uvedených kritérií.

Tato bakalářská práce vznikla na základě přístupu jednopřípadové studie a institucionalismu. Jako teorie byl zvolen historický institucionalismus a metodologie použitá v práci vychází z obsahové analýzy. V práci se budeme zabývat detailní obsahovou analýzou daného jevu řádně časově orámovanou (v tomto případě starým režimem) na základě individuální reflexe stanovených institucí revoluce, církve a hierarchické podoby společnosti z pohledu autora.

V práci nebudeme věnovat samostatnou kapitolu teorii a metodologii. V krátkosti tedy vysvětlíme na jakém teoretickém a metodologickém základě budeme pokračovat v práci. Věnujeme se tématu, které je dostatečně tematicky i časově ohraničené. Cílem jednopřípadové studie je za pomoci odborné literatury analyzovat vybrané téma a poskytnout porozumění a vysvětlení vybraného tématu, zohlednit celkový kontext událostí a poskytnout komplexní obraz vybraného tématu (Drulák 2008: 33). To celé můžeme shrnout i do základu obsahové analýzy, která se jako metoda zaměřuje na obsah textu stanovením tematiky a časoprostorového hlediska textu (Balíková 2003). Proto budeme dílo analyzovat individuálním přístupem s předpokladem o důležitosti pojmů v díle z pohledu autora. Nejčastěji se používá ztotožnění obsahové analýzy s metodou, což mu ale neubírá na užití dalších označení, např. postupu nebo přístupu (Weber 1990: 9).

Budeme se tedy věnovat minulosti a postojům, které zkoumané události předcházely. Budeme zkoumat možné příčiny, faktory, zkušenosti a procesy, jež mají k této události vztah z pohledu autora. Jako teorie byl vybrán historický institucionalismus (v rámci neoinstitucionalismu). Je to teorie, která využívá instituce k hledání politických, společenských a ekonomických změn v průběhu času. Jedná se o srovnávací teorii všech aspektů lidských institucí. Za instituce můžeme považovat téměř cokoliv; jsou to tradice, pravidla a zvyky, které dodržujeme a jejichž nedodržení zpravidla souvisí se sankcemi. Ačkoliv je historický institucionalismus poměrně nový, nevybočuje z tradic základních společenských věd, jako jsou politologie, sociologie a ekonomie, ale také z ostatních věd o společnosti, jako například filozofie a historie (Breuning 2015; Hall 1996: 5–10).

Tato práce je rozdělena na dvě části. V první části zpracováváme dvě kapitoly, kde se zaměříme na představení starého režimu ve Francii a na představení Alexise de Tocqueville jako autora díla *Starý režim a revoluce*. Ancien régime, jak se ve francouzštině tento režim nazývá, byl nejdéle trvající politický a sociálně společenský systém Francie před Velkou francouzskou

revolucí. V rámci režimu byl každý majetkem krále a král vládl absolutní mocí. Veškerá práva a společenský status tehdy proudily ze společenských institucí, rozdělených do tří tříd: duchovenstva, šlechty a prostých občanů (Encyclopædia Britannica 2016a). Budeme tedy popisovat základní prvky starého režimu a absolutismu. Ačkoliv se absolutismus ve světě objevil v různých formách a v různých dobách, pro naši bakalářskou práci je primární popis hlavně francouzského absolutismu, nejen z důvodu, že s naším tématem souvisí geograficky, ale také z důvodu toho, že počátky francouzského absolutismu souvisí s výrokem krále Ludvíka XIV. „Já jsem stát.“, který je úzce spjatý s naším tématem (Encyclopædia Britannica 2016b). V druhé kapitole první části se budeme snažit zkráceně popsat zázemí Tocquevillova života a na základě jeho politického přesvědčení, cestovních zkušeností a jeho životní situace pochopit, proč psal daným stylem, kterým psal.

V druhé části práce se zaměříme na primární empirický zdroj, tedy na *Starý režim a revoluce* od Tocquevilla. Pokusíme se pochopit popisované fungování ve společnosti dle autora a skrze analýzu odpovíme na otázku, co autora vedlo k sepsání daného díla z hlediska jeho zájmu o námi stanovená kritéria. Stěžejními kritérii práce, při sledování změny společnosti v procesu přechodu k republice budou: revoluce, církev a hierarchická podoba společnosti (viz výše). Tato kritéria vychází z našeho předpokladu o klíčovém postavení zmíněných kritérií, která vyplývají z prvotní znalosti argumentace Tocquevilla obsažené v již zmiňovaných dílech.

V této práci čerpáme hlavně z primárně empirických zdrojů, které jsou nejen v originálu, ale jsou i přeloženy do češtiny. Další zdroje, které využíváme, jsou nejen zdroje z elektronické informační databáze, jako JSTOR nebo Ebsco, ale i další zdroje v cizím jazyce. Naším primárně empirickým zdrojem se stal *Starý režim a revoluce* od Tocquevilla. Autor v díle provádí zkoumání francouzské společnosti a její příčiny přechodu od feudalismu až k republice. Dalším podstatným zdrojem je *Demokracie v Americe* od stejného autora. V tomto díle zkoumá demokracii, její klady a zápory. Jeho hlavním

úmyslem bylo srovnat demokracii v USA s možnými podmínkami pro rozvoj demokracie v Evropě, především pak ve Francii. Za hlavní rys demokracie považuje Tocqueville rovnost, svobodu a demokratickou občanskou společnost (Tocqueville 2012: 650, 733). Tyto pojmy dále v práci vztáhneme ke stanoveným kritériím.

2. Historický kontext analýzy

2.1. Představení starého režimu z hlediska charakteristických znaků

Starý režim je velmi často spojován s absolutismem, nebo absolutistickou monarchií. Na začátku nejprve vysvětlíme absolutismus, jeho vymezení, prvky a příklad absolutismu ve Francii. Absolutismus jako termín můžeme spojit s názvem celé epochy, který na počátku vzniku konkuroval termínu starý režim jako označení dané doby před Francouzskou revolucí. Význam termínu na počátku spočívá v posilování centra a centrální moci, a to nejen v politické sféře, ale i hospodářské, kulturní a náboženské. Termín absolutismus byl velice často používán zejména v době revoluce kolem roku 1848 jako nástroj boje o konstituci. Absolutismus chápeme jako významné společenské zřízení. Jako první se o definici tohoto termínu pokusil Wilhelm Roscher, německý ekonom. Roscher v definici klade důraz na centrum státu kolem panovníka, princip suverenity, proces byrokratizace a vytváření jednotného hospodářského prostoru. Roscher dokonce přišel i s rozdělením absolutismu dle etap. Rozděluje absolutismus na konfesijní, osvícenský a dvorský (Hrbek 2012: 9–10).

Pro tuto bakalářskou práci je nejpodstatnější absolutismus dvorský, který je spjatý se šířením po Evropě z Francie pod vlivem Ludvíka XIV., který upřednostňuje postavu panovníka, jeho rodiny a popřípadě dvoru (dvorem rozumíme nejužší skupinu kolem panovníka, zejména vyšší šlechtu se specifickými privilegii). Po světových válkách nastal spor o významu termínu absolutismus, který nakonec vyvrcholil rozdělením a definicí v roce 1955 od Rolanda Mousniera a Fritze Hartunga. Ti přišli s rozdělením definic pro totalitní a absolutistický stát, kdy „[a]bsolutista byl více, či méně vázán dynastickými a historickými zájmy s ohledem na své božské poslání, spojené se silným prožíváním křesťanské morálky, a také na stále více nezávislou byrokracií“

(Mousnier, Hartung dle Hrbek 2012: 11). Toto rozdělení definice bylo myšlené hlavně pro západní Evropu a pro Francii, kde především pozemková aristokracie neztratila tolik, či vůbec žádnou moc, jak se mohlo v absolutistické monarchii s centrem kolem panovníka zdát. Francie byla často chápána jako absolutistický vzor, protože vykazovala velký podíl moci místní šlechty, regionálních elit, či parlamentů na fungování státu, přestože dvůr všem ohlašoval absolutistické nároky panovníka. Klíčová součást legitimizace panovníka souvisela s představou krále jako garanta náboženství (Hrbek 2012: 10–13).

Teorie absolutismu se objevila na počátku sedmnáctého století, aby vymezila zřetelnou podobu monarchie. Ačkoli mnoho prvků bylo přítomno dříve, teprve zkušenosti z třicetileté války a pokroky ve filozofii, vědě a teologii nám daly skutečný obraz o této nové formě monarchie, která se začala formovat. Tento obraz nebyl nikdy jasně definován a vždy odrazoval teritoriální tradice. Ostatní politické formy také odrážely mnoho z jejích prvků a ty zůstaly v neustálém stavu evoluce, které zabránily dlouhodobému udržení absolutismu na jednom místě. Myšlenka územní svrchovanosti se vyvinula až do té míry, že se zde odchýlilo od původního pojetí postavení panovníka z pozdního středověku a takzvaná smíšená majetková aristokracie začala podkopávat základ pro raný novověk. To se shodovalo s novým konceptem náboženských základů politické moci, což se odrazilo například ve změnách dědičnosti majestátu. Postupně se základ těchto přesvědčení přesunul z teologického přesvědčení na osobní přesvědčení až do konečného konceptu státního přesvědčení, který byl aplikován od počátku devatenáctého století. Prosazování společného dobra bylo nezbytné pro udržení a posílení podpory a loajality lidu (Wilson 2000: 60–61).

Příklady absolutismu můžeme vidět prakticky ve všem. Centrální evropský absolutismus existoval v praxi ve čtyřech vzájemně se překrývajících oblastech činnosti. Tyto oblasti byly správa, ať už financí, či státu, moc soudní i výkonná, společnost a její názory. Poslední oblastí činnosti byla válka. Celkově to byla obecná snaha zprostředkovat mýtus o síle systému opřeného

o pravidla. Symbolické a ideologické artikulace absolutismu a jeho trvalé úsilí na podporu přijetí pomohlo odlišit absolutismus od jiných moderních forem vládnutí. Vnější vztahy tvořila jedna z oblastí, kde byl výkonný orgán skutečně soustředěn v královských rukou a kde osobní dynastické ambice měly významný dopad na státní správu spolu se sociální regulací a disciplínou, které byly primárně poháněny požadavky válčení. Absolutistický stav byl stavem, ve kterém se při růstu soudní společnosti zvyšuje síla panovníka, ale klade také omezení na výkon královského mechanismu, rozděl a panuj. Zde byl vždy formální nárok na sílu a schopnost panovníka, jeho vzdělání a zaškolení. Mezery vzdělání vyplňoval první ministr, různé královské rady a frakce. Obyvatelé střeoevropských monarchií a jejich chování bylo ovlivněno rostoucími zásahy do jejich osobního života, kdy jim fiskální a vojenské zátěže způsobily rozsáhlé strádání a utrpení (Wilson 2000: 106–107).

Ve Francii potom absolutismus nejvíce vidíme v politice. Francie byla známá jako země parlamentů, kdy parlamenty zastávaly funkci soudní moci a měly pravomoci, jako místo pro odvolání se před zákonem, místo s právem evidovat královská rozhodnutí, místo, kde se registrovala královská nařízení. Pokud parlament zdržoval registraci nařízení, král nařídil zvláštní zasedání, kterého se sám panovník účastnil, vyslechl si námitky parlamentu, které jen málokdy toleroval, většinou to spíše vedlo k rozpuštění parlamentu a k vynucenému registrování královského nařízení z příkazu samotného krále. Kterékoliv rozhodnutí parlamentu mohlo být kdykoliv přezkoumáno a změněno králem nebo jeho radou. Ludvík XIV. dle svého práva a legislativní aktivity postupně omezil pravomoci a moc pařížského parlamentu a tím i moc provinčních parlamentů. Parlamenty v té době představovaly orgány soudní moci (Hrbek 2012: 62–64).

Jednou z dalších královských povinností byla kontrola celé státní správy. Ve státní správě dostávali nové příležitosti tzv. intendanty, kteří měli dostatečné pravomoci a působili hlavně v provinciích, kde měli na starost dohlížení nad hospodařením, informování centra o finančním hospodaření, soudních chybách

a zločinech v dané provincii. Měli mnoho dalších povinností, například ověřovat a likvidovat komunální dluhy, dohlížet na vojenské záležitosti v daném kraji a rozdělovat daňové břemeno. Jednou z jejich hlavních povinností bylo dohlížení na plnění královy vůle v daném regionu. Král začal postupně zasahovat i do života obcí. Nejprve odebral obcím děla, poté snížil počet radních na obec a nakonec omezil volbu starosty. Král dohlížel i na veřejnou bezpečnost, a proto zavedl osvětlení ulic, nejprve v Paříži, zakázal nosit zbraň soukromým osobám a zakázal souboje (Hrbek 2012: 64–66). Všechny příklady o absolutismu za doby starého režimu souvisí hlavně s Ludvíkem XIV., zvaným také jako „Král slunce“ nebo „Ludvík Veliký“. Panoval více než 72 let, což je v dějinách nejdelší vláda panovníka významné evropské země (Kovařík 2013: 11).

Ludvík XIV. se narodil 5. září 1638 (Kovařík 2013: 13). Byl vytouženým následovníkem a králem se stal po smrti svého otce Ludvíka XIII., zvaného „Spravedlivý“ či „Král mušketýrů“. Přesto jako pětiletý nemohl usednout na trůn, a tak ho zastupovala jako regentka Francie jeho matka, královna Anna Rakouská. Ta si jako prvního ministra zvolila po kardinálu Richelieu, který byl prvním ministrem zesnulého krále, kardinála Mazarina (Kovařík 2013: 30–35). Královna vládla jako regentka do doby Ludvíkových třináctých narozenin, kdy se právoplatně stal plnoletým a tedy schopným vládnout. Když nastoupil na trůn, svolal parlamenty a nechal přečíst nové královské deklaráce (Kovařík 2013: 101–103). První deklarácí udělil amnestii rebelům z Frondy (povstání šlechty se snahou získat a převzít moc na úkor Ludvíka XIV.), druhou deklarácí nechal Ludvík XIV. opět zřídit Pařížský parlament, třetí deklarácí vykázal z Paříže dané rebely, například pána de Rohan, Broussel, de Beaufort, a zároveň zakázal parlamentu vměšování do státních záležitostí (Kovařík 2013: 120–121). Ludvík těsně před svými šestnáctými narozeninami dostal takzvané posvěcení od boha. To je významný a nesmírně důležitý akt s tisíciletou tradicí, který pozvedal postavení krále na vladaře z Boží milosti. Přímý vztah s Bohem činil z francouzského panovníka jednoho z nejdůležitějších monarchů Evropy, nad

nímž nevládl ani císař, ani papež. Přesto musel být panovník plně věřícím křesťanem (Kovařík 2013: 127–130).

Ludvík XIV. začal svoji samostatnou vládu v roce 1661 po smrti svého prvního ministra kardinála Mazarina a prohlásil, že již bude vládnout bez prvního ministra. Tím překvapil celý svůj dvůr a svým ministrům a tajemníkům sdělil, že mu budou pomáhat svými radami pouze, když je o ně požádá. Mazarin vyznával pojetí božského práva králů, které obhajuje božský původ monarchistické vlády. Ludvík XIV. proto pokračoval v Mazarinově úsilí vytvořit centralizovaný stát řízený z hlavního města Paříže. Snažil se odstranit zbytky feudalismu přetrvávajícího v některých částech Francie tím, že přesvědčil mnoho členů šlechty, aby se nastěhovali ke dvoru do paláce ve Versailles. Podařilo se tak uklidnit mnoho členů aristokracie, z nichž se někteří účastnili povstání Fronde. Díky těmto prostředkům se stal jedním z nejsilnějších francouzských panovníků se stálým systémem absolutní monarchie ve Francii, který vydržel až do francouzské revoluce. Ludvík XIV. byl schopný těžit ze zájmu široké veřejnosti a její touhy po právu a pořádku, které vyplynuly z dlouhých zahraničních válek a domácích nepokojů (Kovařík 2013: 164–167).

Ludvík XIV. během své vlády udělal několik reforem. Kromě výše zmíněných například zavedení pouličního světla a správní reformy parlamentů, začal také s administrativními a fiskálními reformami. Vzhledem k tomu, že byla státní pokladna v úpadku, byl vybrán k nápravě situace jako generální kontrolor financí Jean-Baptiste Colbert (Petitfils 2002: 248–253). Ludvík XIV. ale nejprve musel snížit některé pravomoci Nicolasi Fouquetu, jenž byl vrchním inspektorem financí, aby Colbert měl volnější ruku. Fouquet byl nakonec obviněn ze zpronevěry. Parlament ho uznal vinným a odsoudil jej k vyhnanství, ale Ludvík XIV. změnil trest na doživotí a zrušil Fouquetovo pozici (Kovařík 2013: 169-175). Colbert snížil státní dluh prostřednictvím efektivnějšího zdanění. Mezi hlavní daně patřily „aides“ a „douanes“ (oboje byla cla), dále „gabelles“ (daň ze soli, protože král držel monopol na sůl) a „tailles“ (daň z pozemků). Finance byly vždy slabým místem ve francouzské monarchii.

Způsoby vybírání daní byly nákladné a neefektivní. Přímé daně procházely rukama mnoha úředníků, stát vždy získal mnohem méně než to, co daňoví poplatníci skutečně zaplatili (Petitfils 2002: 248–253; Kovařík 2013: 185–186).

Ludvík XIV. také zavedl reformy vojenské správy prostřednictvím Michela Le Telliera. Pomohly omezit nezávislého ducha šlechty tak, že zamezil možnosti ignorování příkazů z hlavního města. Stará vojenská šlechta, neboli šlechta meče, přestala mít monopol na vysoké vojenské pozice a hodnosti. Ludvík XIV. se zavázal k modernizaci armády a její reorganizování do profesionální, disciplinované a dobře vycvičené síly (Edmunds 2002: 274).

Ani právní záležitosti neunikly Ludvíkově pozornosti. Předrevoluční Francie byla směsicí právních systémů s co největší kumulací právních zvyklostí, jako například zvykové právo na severu, anebo římské občanské právo na jihu. Pokusem o jednotnou úpravu občanského soudního řádu v celé Francii byl komplexní právní řád z roku 1667, také známý jako Ludvíkův kodex. Mimo jiné předepisoval záznamy křtu, manželství a smrti ve státních registrech, nikoli církevních, a také přísně reguloval právo parlamentu na protesty. Ludvíkův kodex hrál důležitou roli ve francouzské právní historii jako základ pro Napoleonský kodex, který je považován za původ mnoha moderních právních předpisů (Kovařík 2013: 208–210).

Jedna z neslavných vyhlášek Ludvíka bylo nařízení o koloniích roku 1685, také známé jako „Noir code“ (neboli černý kodex). Ačkoli schvaloval otroctví, pokusil se ho humanizovat tím, že zakazoval rozdělování rodin a navíc v koloniích mohli vlastnit otroky jen římsští katolíci a otroci museli být pokřtěni (Duby 2003: 358; Kovařík 2013: 187–190).

Ludvík vládl skrze řadu důležitých a nápomocných rad. Vysoká rada byla využívána v případě nejdůležitějších věcí státu. Rada se skládala z krále, korunního prince, ministra financí nebo generálního kontrolora financí a konečně sekretáře státu. Ministři státu volili členy této rady. Další byla rada správy, která měla na starosti vytváření správních zpráv z provincií. Rada

svědomí měla na starosti náboženské záležitosti a biskupské schůzky. Poslední byla královská rada financí (Kovařík 2013: 176–177). Za vlády Ludvíka byla Francie přední evropskou mocností a její zahraniční politika se dala shrnout do tří válek: franco-holandské války, války ligy Augsburg a války o španělské dědictví. Ludvík byl podporován a těžil z práce prominentní politické, vojenské a kulturní elity (viz Lynn: 1999).

Ludvík XIV. vládl úctyhodných 72 let a za svůj život prožil hned několik tragédií. Nejen že pochoval své syny, následníky trůnu, dokonce zemřeli i někteří z vnuků. Nakonec se následníkem trůnu stal pravnuk Ludvík, vévoda z Anjou a poslední potomek z královny pokrevní linie, který se po smrti krále stal Ludvíkem XV. Král Ludvík XIV. umřel na gangrénu v ústraní 1. září 1715 v nedožitéch 77 letech (Kovařík 2013: 549–552).

Nejprve jsme v této kapitole představili absolutismus jako charakteristický prvek starého režimu, dále jsme ukázali nejdůležitějšího panovníka tohoto režimu Ludvíka XIV., který se zasadil o velké reformace. Dále se budeme věnovat dalším charakteristickým prvkům starého režimu. Vysvětlíme feudalismus, který je úzce spjatý se starým režimem, dále popíšeme církev a víru, stejně jako třicetiletou válku, která byla jedinou nábožensky založenou válkou, na které se podílela většina zemí. Na konci této části kapitoly osvětlíme v krátkosti konec starého režimu a důvody revoluce. Starý režim byl nejdéle trvajícím politicko-sociálně společenským systémem ve Francii. Tímto režimem můžeme přibližně nazvat dobu od 15. století až po druhou polovinu 18. století. Starým režimem můžeme taky označovat dobu v některých evropských zemích, která byla v podobě feudálně politického a společenského uspořádání. Některé z těchto režimů přešly v konstituční monarchii a některé byly svrženy revolucí a válkou. V rámci režimu byl každý majetkem krále a král vládl absolutní mocí, přičemž král udržoval moc pomocí centralizace a správy. Veškerá práva a společenský status tehdy proudily ze společenských institucí a postavení v rámci tří tříd: duchovenstva, šlechty a prostých občanů (Encyclopædia Britannica 2016a).

Součástí starého režimu byl feudalismus. Feudalismus je kombinací právních a vojenských norem ve středověké a v počátcích moderní Evropě. Feudalismus byl způsob struktury společnosti kolem vztahů hospodaření a správy pozemků panovníka výměnou za službu nebo práci. Širší definici feudalismu poté popsal Marc Bloch, který použil výraz feudální společnosti. Do feudálních společností zahrnuje povinnosti nejen šlechty, ale všech tří stavů: šlechty, duchovenstva a rolnictva vázaných na manorialismus. Byl to princip hospodaření na pozemku panovníka výměnou za povinnost. Povinnosti mohly být splacené několika způsoby, například prací, věcným plněním a ve zvláštních případech penězi (viz Bloch 2010).

Na počátku feudálního vztahu šlo o osobní vazbu mezi pánem (vlastníkem pozemku, půdy) a vazalem (správcem pozemku, půdy), ale postupem času a transformací léna (pozemku, půdy) do dědičné správy a změnou povahy systému se to zdálo být jako forma politiky pozemků (Bloch 2010: 176–177, 214). V 11. století nastala ve Francii feudální revoluce, nebo se tomu také říká fragmentace feudálních pravomocí, která se na rozdíl od vývoje feudalismu v ostatních zemích ve stejném období vyvíjela dosti odlišným směrem. Postupně se začaly pozemky rozpadat do menších a menších částí, kde místní leníci převzali kontrolu pozemků a začali uzurpovat širokou škálu výsad a práv státu, která k vlastnictví pozemku a majetku náležela, jako například vysoce zisková práva spravedlnosti, ale také cestovní příspěvky, tržní dávky, poplatky za používání lesa a lesní půdy, možnosti využívání mlýna; pracovní výkon v tomto období se stal více osobní (Bloch 2010: 208–212). Tato fragmentace moci nebyla však systematická po celé Francii. To znamená, že v některých oblastech, jako Normandie a Flandry, byl feudální systém účinným nástrojem řízení, spojujícím vazaly s jejich pány. V jiných regionech systém vedl k významnému zmatku, tím spíše, když vazalové mohli, a často to tak také dělali, zavazovat se ke dvěma nebo více pánům. V reakci na to vznikla myšlenka o takzvaném lenním pánovi, kde závazky k jednomu pánovi jsou považovány za důležitější a přednější (Bloch 2010: 225–228).

Feudalismus se rozpadal a postupně mizel ve většině zemí západní Evropy kolem 15. století. V některých částech Evropy, například ve střední a východní části, došlo k prodlevě až do poloviny 19. století. Nicméně, i když původní feudální vztahy vymizely, zbylo mnoho institucionálních pozůstatků feudalismu ve společenském systému. Až v rané fázi Velké francouzské revoluce Francie zrušila zbytky feudálního řádu, kdy Národní shromáždění oznámilo, že ruší feudální systém úplně (Behrens 1967: 172–176).

Starý režim byl spojený s církví a vírou. Francouzská monarchie byla neoddělitelně spojena s římskokatolickou církví. Církev měla i obrovskou politickou moc, zejména pokud se podíváme na postavy, jako byl kardinál Richelieu a kardinál Mazarin, kteří měli obrovský vliv na francouzské panovníky. Během období starého režimu vedla korupce v katolické církvi k prudkému odporu a k protestantské reformaci. Ta získala mnoho následovníků zejména mezi knížaty a králi, kteří chtěli dosáhnout silnějšího státu tím, že ukončí vliv katolické církve. Začaly se objevovat další postavy, jako Martin Luther nebo Jan Kalvín, jehož kalvinismus měl vliv v mnoha zemích, a král Jindřich VIII. z Anglie, který se také odtrhl od katolictví, dokonce založil anglikánskou církev. Tyto náboženské skupiny vznikly na vlně válek inspirovaných a řízených náboženstvím, ale také ambiciózními monarchy v západní Evropě, kteří se stávali více centralizovanými a silnými (Ward 1999: 1–9).

Protestantská reformace také vedla k silnému reformnímu hnutí v katolické církvi nazývanému protireformace, jehož cílem bylo snížit korupci i zlepšit a posílit dogmata. Dvě důležité skupiny v katolické církvi, které se vynořily z tohoto hnutí, byli Jezuité, kteří pomohli udržet víru ve Španělsku, Portugalsku, Polsku a dalších evropských zemích v rámci katolicismu, a Oratoriáni svatého Philipa Neri, kteří sloužili věřícím v Římě k obnovení jejich důvěry v církev Ježíše Krista, který v podstatě existoval v římské církvi (Ward 1999: 1–9). Přestože katolická církev byla poněkud oslabena reformací v části Evropy, která byla pod kontrolou knížat a králů, ve zbývajících katolických zemích začala opět přebírat kontrolu nad církevními institucemi

v rámci jejich království. Reformace měla hluboký efekt na jednotu Evropy. Nejen že se některé národy od sebe dělily náboženskou orientací, ale některé byly dokonce rozděleny vnitřním náboženským sporem. Francie tímto trpěla v 16. století v sérii konfliktů známých jako francouzské náboženské války, které skončily triumfem dynastie Bourbonů (Ferro 2009: 99).

Třicetiletá válka probíhala mezi lety 1618 a 1648 v rámci Německa a přilehlých oblastí a zahrnovala většinu z hlavních evropských mocností, včetně Francie, Švédska a Dánska. Začínala jako náboženský konflikt mezi protestanty a katolíky v Čechách, ale to se rychle vyvinulo do všeobecné války mezi katolíky a protestanty (kalvinisty a luterány). Další důležitou příčinou byl i boj evropských mocností o vliv a moc (viz Wilson 2009).

Francie, i když tvořená římskými katolíky, byla velkým soupeřem Svaté říše římské a Španělska. Kardinál Richelieu, první ministr krále Ludvíka XIII., se obával, že Habsburkové budou příliš silní. Proto Richelieu začal nepřímo zasahovat do války tak, že Francie souhlasila s finanční podporou Švédů každý rok výměnou za slib udržet armádu v Německu proti Habsburkům. Smlouva rovněž stanovila, že Švédsko by samo nemohlo uzavřít mír s císařem Svaté říše římské, aniž by nejprve nezískalo souhlas Francie. Po švédské prohře v Nördlingen a uzavření míru v Praze se Richelieu rozhodl vstoupit přímo do války proti Habsburkům. Francie nejprve vyhlásila válku Španělsku v květnu 1635 a potom Svaté říši římské v srpnu 1636. Francie se připojila ke Švédům a svoje strategie s nimi spojila nejprve ve Wismaru a poté v Hamburku. Pro Francii válka dosáhla vyvrcholení v roce 1640, od obléhání a dobytí pevnosti u Arrasu ve Španělsku. Několik dní po smrti krále Ludvíka XIII. v roce 1643 francouzský generál Ludvík II. de Bourbon, známý také jako Prince de Condé, porazil španělskou armádu v bitvě u Rocroi v 1643. Poté, co Francie čelila domácí krizi Frondu v roce 1645, začala spolupráce na ukončení války. Válka trvala třicet let, ale konflikty, které ji spustily, pokračovaly i nadále. V průběhu čtyř let válčící strany, Svatá říše římská, Francie a Švédsko, aktivně vyjednávaly ve Vestfálsku o konci války. Konec války nepřinesl pouze jednu smlouvu, ale

místo toho skupinu smluv. Dne 15. května 1648 byl podepsán mír a konec třicetileté války. Podepsání Vestfálského míru znamenalo příklon zemí k absolutismu a striktní dodržování náboženství dle panovníka (Duby 2003: 329–331).

Můžeme říct, že 17. století bylo érou všeobecné krize. Tato krize ale prochází nejedním odvětvím celé společnosti. Zasáhla samotnou společnost, politiku, ekonomii, umění, dokonce i náboženství. Třicetiletá válka upozornila na masivní hrůzy válek, které by mohly ohrozit celé populace. Ve 40. letech tohoto století došlo k více státním krizím na celém světě, než za jakékoliv předchozí, nebo následné období. Polsko-litevské společenství, které bylo největším státem v Evropě, dočasně zmizelo. Ve Španělské říši vznikly secese a regionální nepokoje v různých částech, například v Katalánsku. V Británii se bouřila celá monarchie: Anglie, Skotsko, Irsko a její severoamerické kolonie. Francie měla vnitřní problémy s povstáním Frondy. Politické vzpoury se zřídka kdy rovnaly fatálním otřesům základů států v Evropě. V polovině 17. století se konalo více válek po celém světě, než téměř v jakémkoliv jiném období zaznamenaném v historii. Krize se rozšířila i daleko za hranice Evropy. Napříč severní polokoulí v polovině 17. století zažily národy dosud nebývalou míru úmrtnosti. Parker tvrdí, že na vině mohou být částečně faktory životního prostředí, zejména globální ochlazování, dlouhé zimy (Parker 2008: 1053–1055).

Nyní se pokusíme krátce osvětlit důvody revoluce a konec starého režimu. Po opakovaně neúspěšných pokusech o finanční reformy Ludvíka XVI. můžeme vidět postupný konec starého režimu. Král nakonec musel svolat generální stavy, což byl reprezentativní orgán země skládající se ze tří stavů: duchovenstva, šlechty a prostých občanů. Třetí stav se spojil s členy ostatních dvou stavů, kteří se deklarovali jako Národní shromáždění a přísahali, že nedojde k rozpuštění, dokud Francie nebude mít novou ústavu. V té době shromáždění chtělo vytvořit konstituční monarchii. V průběhu následujících dvou let vzniklo několik nových zákonů, jako například Deklarace práv člověka

a občana, nebo zákon o zrušení feudalismu. Zpočátku král souhlasil s těmito změnami a těšil se vysoké popularitě mezi lidmi (Duby 2003: 403–407). Přesto se nálada společnosti opět změnila a byla proti němu, proto se král Ludvík XVI. pokusil uprchnout, byl ovšem při pokusu zajat, odsouzen za velezradu a spolu s královnou Marií Antoinettou popraven gilotinou. Národní shromáždění zrušilo monarchii a prohlásilo Francii za republiku (Duby 2003: 409–411).

2.2. Alexise de Tocqueville

Alexis Charles Henri Clérel de Tocqueville se narodil do normanské aristokratické rodiny 29. července 1805. Tocqueville byl historik a politický myslitel, který se nejvíce proslavil díly *Demokracie v Americe* a *Starý režim a revoluce*. V obou dílech analyzuje životní úroveň a sociální podmínky jednotlivců a jejich vztah k trhu a státu. Tocqueville byl velmi aktivní v politice, nejprve za monarchie během let 1830 až 1848, a poté během druhé republiky v letech 1849 až 1851. Odešel z politiky po převratu Napoleona Bonaparta a zůstal v ústraní až do své smrti (Encyclopædia Britannica 2016c). Tocqueville tvrdil, že francouzská revoluce má význam, protože pokračuje v procesu modernizace a centralizace státu, která začala za krále Ludvíka XIV. „Sám se považoval za liberála a monarchistu narozeného do doby, kdy aristokracie byla již mrtva a demokracie se ještě nezrodila“ (Keller 2005: 125). Byl to předchůdce dnešního liberalismu, který obhajoval parlamentní vládu a zároveň byl skeptický vůči extrémům demokracie, které můžeme chápat tak, že jedním extrémem je ochlokracie a druhým extrémem absolutismus (The New Encyclopædia Britannica 1994: 815–816).

V roce 1831 dostal povolení od monarchie, aby prozkoumal vězeňský systém a věznice v Americe. Tocqueville v Americe navštěvoval věznice a také hodně cestoval. Po návratu zveřejnil své rozsáhlé poznámky z pozorování nejenom jako zprávu pro monarchii, ale také je vydal jako knihu. Tudiž nejdůležitějším výsledkem jeho cesty byla kniha *Demokracie v Americe*, která vyšla v roce 1835 (The New Encyclopædia Britannica 1994: 815–816).

Necestoval pouze do Ameriky, Tocqueville také vedl výzkumnou výpravu po Anglii a do Alžírsku. Jeho první cestou inspirovaný spis byla zpráva o Alžírsku, ve které kritizoval francouzský model kolonizace, který byl založený na asimilačním principu. V roce 1835 podnikl Tocqueville cestu do Irska. Jeho pozorování poskytuje jeden z nejlepších vyobrazení Irska před obdobím velkého hladomoru (Larkin 1990: 1–3).

Po pádu monarchie v průběhu revoluce byl Tocqueville zvolen členem Ústavodárného shromáždění roku 1848, aby se stal členem komise, která byla pověřena vypracováním nové ústavy druhé republiky. Tocqueville byl zastáncem bikameralismu (práva dvoukomorového parlamentu) a volby prezidenta republiky ve všeobecných volbách (The New Encyclopædia Britannica 1994: 815–816).

Tocqueville jako podporovatel Eugena Cavaignaca (předsedy generálního kabinetu) a Parti de l'Ordre (francouzské strany pořádku během druhé republiky), přijal pozvání ke vstupu do vlády jako ministr zahraničních věcí. V pozici ministra požadoval od ministra vnitra, aby znovu nastolil stav obležení v hlavním městě a aby schválil zatčení demonstrantů. Tocqueville tedy podporoval zákony omezující politické svobody, které omezovaly svobodu klubů/stran a svobodu tisku (Epstein 2006: 148).

Můžeme říct, že tato aktivní podpora ve prospěch zákonů omezujících politickou svobodu stojí v přímém rozporu s jeho obranou svobody a demokracie v díle *Demokracie v Americe*. Tocqueville byl podporován proti Napoleonu Bonapartemu v prezidentských volbách v roce 1848. Tocqueville byl jedním z poslanců, kteří se shromáždili na 10. pařížském obvodu ve snaze odolat převratu a chtěli Napoleona soudit za "velezradu", protože porušil ústavní limit na funkční období. Poté, co byl Tocqueville propuštěn ze zadržení, kvůli podporování návratu Bourbonů proti Napoleonovi, ukončil politický život a uchýlil se do svého hradu Château de Tocqueville (Epstein 2006: 160).

Tocqueville vyznával římský katolicismus. Přemýšlel o náboženství jako o spojení rovnosti a individualismu, a věřil, že náboženství, hlavně katolicismus, by bylo nejsilnější, kdyby se oddělilo od politiky. Na toto poukazoval i ve svých dílech, kde upozorňoval na náboženství propojené s revolucí, nebo s politikou státu. Tocqueville po dlouholetých záchvatech tuberkulózy nakonec podlehl nemoci dne 16. dubna 1859. Byl pohřben na hřbitově v Normandii (Tocqueville 2012: 282–283; The New Encyclopædia Britannica 1994: 815–816).

3. Analýza díla Starý režim a revoluce

Dílo je rozděleno do tří knih, kdy každá kniha je zaměřená na jedno období revoluce. Autor hned na začátku svého díla, v předmluvě, upozorňuje čtenáře na to, že se nejedná o historický popis přechodu monarchie k revoluci, ale o případovou studii starého režimu a revoluce a jejích charakteristik. Autor upozorňuje na to, že některé naše představy o starém režimu nebo revoluci mohou být mylné, například představy o životních podmínkách ve starém režimu, průběh událostí během revoluce, skutečná podoba institucí anebo postavení tříd mezi sebou za starého režimu a poté za revoluce. Proto nám chce tyto představy svou analýzou vyvrátit a objasnit (Tocqueville 2003: 45–46).

3.1. Základní myšlenky díla

Základní myšlenku díla můžeme spatřovat v boji mezi demokracií a aristokracií/monarchií, přičemž jde o případ nadvlády jedné a zničení druhé a jde o rozvoj svobodné společnosti. Dílo může být pokládáno za sociologickou případovou studii, protože autor v díle provádí analytické zkoumání francouzské společnosti a příčiny přechodu k republice za pomoci revoluce. Autor přechází od srovnávací sociologie k danému problému z francouzské historie, a tím je revoluce. V díle autor rozlišuje mezi „starými a obecnými příčinami revoluce a mezi příčinami nedávnými a zvláštními“ (Furet 1994: 142). Obecné příčiny revoluce vidí napříč staletími historie, tedy je můžeme označit jako dlouhodobé, a tyto příčiny vytvářely nové celospolečenské a politické podmínky pro společnost. Zvláštní podmínky potom autor vidí hlavně v 18. století, možná dokonce jen v rámci několika desetiletí, kde mezi zvláštní podmínky můžeme zařadit například občanskou společnost, centralizaci a vývoj veřejné moci. Na společnost se zaměříme níže, při naší analýze díla a na centralizaci a moc jsme se zaměřili v historickém kontextu analýzy.

Tocqueville ve svém díle rozebírá dvě hlavní myšlenky výzkumu s cílem určit celkovou příčinu Francouzské revoluce. První myšlenka výzkumu je vliv administrativní centralizace a druhá je vliv tradičních zvyků, mravů, idejí a tradic. Pokud by Tocqueville stavěl pouze na centralizaci, nejednalo by se o monarchii, která tolik lpí na svém zvykovém systému. Revoluce by potom nebyla považována za proces změny politického, či společenského systému a za určitou změnu dějin, tedy to, v čem je specifická a zvláštní. Pokud je revoluce považována pouze za vyvrcholení starého režimu se změnou administrativního zřízení, proč tedy byly nutné další revoluce? Ve skutečnosti však administrativní zřízení státu zůstává a politické se mění. Druhou Tocquevillovo výzkumnou myšlenkou v díle je vliv zvyků a tradic, které vychází právě z nedostatečnosti první výzkumné myšlenky. Tocqueville definuje revoluci jako rychlou a nutnou transformaci mravů a mentality, která má výrazný anarchický charakter (Tocqueville 2003: 61). Nikdy ale nedefinuje přesně, o co jde, když mluví o mravech, zvycích, tradicích a idejích.

Tocqueville vysvětluje vývoj stavu demokratického ducha tím, že klade důraz na revoluční ideje a jejich tvůrce, či šířitele. Dle Tocquevilla „[...] cílem revoluce nebylo pouze změnit starou vládu, nýbrž zrušit starou formu společnosti. Revoluce proto musela zaútočit současně na všechny formy ustálené moci, zavrhnout všechny ustálené víry, zrušit tradice, obnovit mravy a zvyky a zbavit lidského ducha všech idejí, na nichž byla až do té doby založena, až po úctu a poslušnost“ (Tocqueville 2003: 61). Francouzskou revoluci nelze objasnit pouze centralizací moci a zaměřováním se pouze na její analýzu, i když je to jedno z hlavních Tocquevillovo témat. Je nutné neopominout ani druhou důležitou část tohoto díla, jimiž jsou například tradice a ideje. Celé Tocquevillovo dílo je propleteno úvahami o mravech, zvycích a duchu obyvatel nejen Francie, ale i Ameriky, Anglie a dalších zemí, které Tocqueville při svých cestách navštívil.

Revoluce vypukla v době, kdy začínala reforma, a ne v okamžiku, kdy bylo společenské zlo nejhorší. Přesto Tocqueville uvádí, že Francouzská

revoluce byla méně radikální, než se uvádí. Cílem revoluce nikdy nebylo zničení vlivu náboženské víry, jak se předpokládalo. Nechtěla změnit charakter civilizace, ale pouze reformovat společenské feudální instituce na instituce, které budou jednotné a prosté se sociálně politickým řádem na základě rovnosti podmínek. Revoluce nebyla náhodnou událostí, protože k postupným společenským reformám docházelo již v průběhu dějin, a i kdyby k ní nedošlo, starý systém by se časem zhroutil. Revoluce, tím myslíme společenskou změnu, která byla z větší části uskutečněna již před pádem starého režimu a vypuknutím Francouzské revoluce jakožto události v dějinách Francie (Tocqueville 2003: 70–72).

3.2. Analýza vybraných institucí

V této části se budeme snažit analyzovat fungování ve společnosti dle autora. Skrze tuto analýzu se pokusíme odpovědět na otázku, co vedlo autora k sepsání daného díla. Stěžejními kritérii této části práce při analýze společnosti v procesu přechodu k republice jsou vybrané instituce na základě předpokladu o klíčovém postavení daných institucí v díle *Starý režim a revoluce*. Vybranými institucemi jsou: revoluce, církve a hierarchická podoba společnosti, jak je již několikrát uváděno výše. Tyto instituce budeme stavět do kontextu jak autora, tak i jiných autorů s pohledem na danou instituci a jejím účelem při revoluci.

3.2.1. Revoluce

Nejprve se pokusíme vymezit pojem první námi zvolené instituce, tedy revoluci. Pojem revoluce můžeme použít pro hned několik odlišných sociálně společenských procesů přinášejících náhlou společenskou změnu. Podle Jandourka můžeme rozlišovat revoluce různého typu, jako je například politická, průmyslová, vědecko-technická. Potom záleží, jak chápeme jednotlivé odlišnosti revoluce dle různých definic. Abychom uvedli příklad, Jandourek

vymezuje revoluci jako „[...] proces sociální změny spojený s mobilizací mas, zaměřený na zásadní transformaci společnosti“ (Jandourek 2001: 204).

Nejdůležitějším prvkem každé revoluce je její cíl a idea, ze které vycházejí potřeby revoluci legitimizovat a ospravedlnit. Ještě před francouzskou a americkou revolucí se v souvislosti s historickým vývojem dalo o významu slova revoluce mluvit jako o cyklické změně společnosti (Buckler 2011: 106). K tomuto významu revoluce se přiklání i Arendtová, která tvrdí, že první skutečnou revolucí byl až případ ve Francii a Americe (Arendtová 2011: 39–40). Během revolucí se revolucionářům více zamlouvala představa o revoluci jako o procesu změny, kdy končí starý systém a začíná úplně nový. A proto se změnil i význam slova, který od té doby znamenal spíše od základu změněný dosavadní stav za pomoci násilné a náhlé změny (Krejčí 1992: 9). I s tímto výrokem souhlasí Arendtová, která revoluci vždy chápala jako změnu, představenou násilnou výměnou předchozí vlády, což znamená princip výměny elit, při které mohlo, ale nemuselo dojít k zásadním společenským změnám (Arendtová 2011: 39–42).

Hannah Arendtovou jsme vybrali pro srovnání na základě předpokladu, že revoluce byla jedním z jejích témat, a také proto, že se ve svém díle z části věnovala Francouzské revoluci. Tématu revoluce se více věnuje ve svém díle *O revoluci*, kde tvrdí, že Francie neplnila svůj revoluční cíl oproti Americe, protože místo toho, aby Francie po revoluci budovala, musela nejprve dát zemi do pořádku a zajistit blahobyt vzhledem k chudobě a bídě, která tam byla přítomna. Ačkoliv měla větší úspěch americká revoluce, vzhledem k nezájmu politologů a teoretiků zůstala stranou a je považována jako boj za nezávislost a ne jako revoluce. Úspěch revoluce závisí na ústavní stálosti, což potvrzuje větší úspěch americké revoluce než Velké francouzské revoluce. Dle autorky se revoluce vždycky ovlivňují navzájem, americká měla silný vliv na Evropu, především na Francii, a Amerika uvítala francouzskou revoluci. Při revoluci se objevují obecně platné principy, jako je národní uvědomění, svoboda, všeobecné blaho a další. Je nutné zajistit základní lidská práva, rovnost a mechanismy, kterými je možné postavit se proti vládě (viz Arendtová 2011).

Pokud se zaměříme na Tocquevillovo názory ohledně Francouzské revoluce, tak ty se velmi shodují s názory Arendtové. Tocqueville tvrdí, že revoluce je především politická a kulturní, která funguje na základě revoluční filozofie a všeobecné nespokojenosti s vládou nebo monarchií. Velmi často dochází k likvidaci oponentů, kteří zastávají jiné politické nebo náboženské názory, a to vidí jako typické pro většinu revolucí (Tocqueville 2003: 59–62). Na případu Francie můžeme vidět, že se před revolucí ve způsobu francouzské administrativy projevovaly silné projevy centralismu a sklon ke státní správě a byrokracii, a tak při státní reformaci nastal pro vládu nejnebezpečnější okamžik.

Tocqueville na Francouzskou revoluci nahlížel jako na revoluci náboženskou. A to z toho důvodu, že v ní ve stejné míře viděl revoluční kázání a propagandu stejně jako abstraktního revolučního ducha a revoluční ideje, které měly obrovský vliv na společnost a davově ji vedly k revoluci (Tocqueville 2003: 63–66). Vzhledem k tomu, že Tocqueville tento pojem více nerozebírá, můžeme toto doplnit o srovnání využitím Aronovy teorie o revoluci, která tvrdí, že Francouzská revoluce nahlížela na občany univerzálně, abstraktně, bez třídního postavení a nezávisle na místě ve Francii stejně jako náboženství. Při tomto konceptu nebyl člověk vnímán jako jednotlivec, ale stal se součástí davu. Revoluce hledala práva a povinnosti všech lidí rovnocenně. Práva a povinnosti, které se využijí bez omezení vzhledem k místu, času či třídě (Aron 1993: 240-242).

Tocqueville jako podstatu a hlavní příčinu revoluce vidí ve filozofii 18. století, která byla hluboce protináboženská, co se instituce církve týče. Tato filozofie ale přišla s nabídkou nové víry, a to s abstraktní vírou v rovné existenční podmínky. To můžeme označit jako revoluční ideje, spadají sem principy civilních a politických zákonů, jako například rovnost a suverenita lidí, odstranění všech privilegií třídám a univerzálnost pravidel (Tocqueville 2003: 58–59). Tocqueville říká: „[f]rancouzská revoluce se uskutečnila na základě obecných teorií, které byly mezi sebou těsně spojeny a vytvářely jediné těleso,

doktrínu, jakési politické evangelium, kde se každý princip podobal dogmatu.“ (Tocqueville 1980: 198). V souvislosti s rozmachem nové filozofie můžeme vidět nový širší význam pro Voltariovu duchovní revoluci, která se vztahovala na změnu celé společnosti a Francouzská revoluce dostala nový význam převratu s mocí uchopenou lidmi (viz. Vozka 1948).

Tento Tocquevillovo názor se hodně shoduje s názorem Hegela, který tvrdí, že Francouzská revoluce se zbavila zastaralých institucí, došlo ke zrušení šlechtických výsad a jiných privilegií a na jejich místo přišla sociální rovnost. Revoluce vedla k odstranění starého charakteru říše a zbytků feudálních privilegií, což napomohlo ke zřízení právních kodexů, svobodě vlastnictví a osob (Hegel dle Mah 1990: 4). Hegel se na případ revoluce ve Francii díval jako na světovou událost a hodnotil ji jako oprávněnou, přesto ale nakonec odmítl revoluční ideje univerzální svobody, tvrdí: „[v]šeobecná svoboda nemůže stvořit žádné kladné dílo ani čin; zůstává jí pouze záporné konání.“ (Hegel 2009: 371). Kahan tvrdí, že to byla revoluce zájmů a idejí, které měly velký vliv na Francouzskou revoluci. Tato revoluce zrodila nový sociální řád, který dotlačil ideje a cítění Francouzů k rozvrácení společnosti (Kahan 1985: 585–588).

Dle Tocquevilla je vidět hlavní kontrast revoluce mezi očekáváním a jejími výsledky. Stejně jako Arendtová ve svém díle tvrdí, že v případě Francie se revoluční očekávání zcela nenaplnila, ačkoliv svého cíle revoluce dostála, protože fakticky pozměnila strukturu státu (Tocqueville 2003: 70–72). Co se výsledků revoluce týče, Edmund Burke více než o revoluci v případě Francie uvažoval o ní spíše jako o ničivé občanské válce na základě násilí. Obával se, že případ Francie na sebe jako jeden z důsledků revoluce naváže další revoluce a nejvíce se obával, že se to rozšíří do Británie (Burke dle Freeman 1978: 277–297).

Hlavním heslem Francouzské revoluce bylo „svoboda, rovnost, bratrství“, proto se Tocqueville zaměřil i na tyto pojmy z hlavního hesla, kdy tvrdí, že revoluce je do velké míry problematikou rovnosti. Pokud dáme stranou

okolnosti, které vyvolávaly nepokoje, vždy se dostaneme k problémům s rovností, či nerovností. Jako jedinou možnost potom vidí vytvoření společenského zřízení, kde se zamezí závist a částečně problém nerovnosti. Ve Spojených státech amerických jsou si lidé všude rovni v majetku, v práci, při výchově, a z toho plyne, že mají málo odlišné zvyky a zájmy, tím také neinklinují ke změnám a revolucím, jedná se o ducha celého národa. Na základě těchto poznatků ze Spojených států amerických předvídá, že lidé nebudou mít zájem o změny, neboť se budou bát o vlastní majetek, kterému připisují tu nejvyšší hodnotu (Tocqueville 1992b: 547–550). Můžeme říct, že pokud zobecníme pojem rovnosti a její závislosti na udržení stability státního zřízení, tak k Tocquevillovu názoru do jisté míry můžeme přirovnat názor Platona, který tvrdil, že chudoba produkuje revoluci, podlost a darebáctví, které přispívají k nestabilitě městského státu. S tímto názorem se v podstatě shodne i Aristoteles, který rovněž uváděl chudobu jako možnou příčinu politické revoluce (Platon a Aristoteles dle Tanter 1967: 269).

Tocqueville se na základě svých zkušeností v Americe domnívá, že pro Evropu jsou spíše charakteristické revoluční vášně a ideje, zatímco v Americe demokratické potřeby jako rovnost a svoboda. Tvrdí totiž, že revoluce by mohla vytvořit menšiny a tím by byla ztracena svoboda, viníkem by byla většina, která by dohnala menšinu k násilí nebo revoluci, a opět by se jednalo o nerovnocennost (Tocqueville 1992b: 547–550). Tocquevillův výzkum v Americe ukázal, že směr k demokratické rovnosti je nevyhnutelný, a tak částečně předvídal, že pojetí revoluce jako politického osvobození přejde v pojetí revoluce jako prostředku k dosažení rovnosti (Malia 2009: 387–389).

Na základě porovnání rovnosti a svobody ve Spojených státech amerických a ve Francii Tocqueville říká: „[k]dyž vidíme, s jakou lehkostí se Francouzi vždy během této velké revoluce smířili s despotickou vládou, pokud nerepresentovala ani starý režim, ani rovnost, zjistíme snadno, že skutečným cílem revoluce byla daleko méně forma vlády než sociální forma,

méně získání politických práv než zničení privilegií.“ (Tocqueville 1980: 335).

„Francouzská revoluce je triumf této kultury a centralizované správy, jehož příčinou a účinkem je právě ona kultura, triumf spojující Ludvíka XIV. a Napoleona“ (Furet 1994: 77).

3.2.2. Církev

Jako další instituci jsme vybrali církev. Pro Tocquevilla byla tato instituce velmi důležitá, protože on sám byl věřící katolík. Zároveň církev spojuje s revolucí, protože filozofie 18. století byla velmi proticírkevní a protináboženská. Zároveň byla církev chápána jako politická instituce s vlivem a mocí během starého režimu, proto první kroky revoluce vedly ke zničení této instituce (Tocqueville 2003: 58–60). Podle Ülker to bylo z důvodu toho, že katalyzátorem francouzské revoluce bylo Francouzské osvícenství, které vznikalo v době, kdy náboženství bylo pevně navázáno na starý režim. Nicméně s příchodem osvícenství se postupně začaly projevovat pokusy výbojů proti náboženství, jmenovitě proti katolicismu, a zároveň proti starému režimu, a to do doby, dokud útoky na náboženství nevypukly naplno (Ülker 2013: 3).

Jako jeden z útoků můžeme chápat i politiku dechristianizace, která byla vytvořena s cílem bojovat proti těm, kteří odmítnou věrnost republice. Francouzi doufali, že revoluce by mohla mít vliv na náboženskou reformu, a proto nutili duchovenstvo, aby si zvolilo mezi vírou a státem. I když se většina společnosti rozhodla následovat změnu, někteří odmítli revoluci a s rizikem možné smrti následovali dál své náboženství. Aston rovněž tvrdí, že revoluční protináboženské útoky vyvolaly silný evropský odpor vůči revoluci, a to dokonce větší než rozhodnutí národního shromáždění popravit krále. Proto obdivuje odolnost, kterou katolická církev měla během revoluce (Aston dle Sepinwall 2005: 746–750).

Tocqueville si útoky na křesťanství a církve uvědomuje jako důsledek revoluce a hledání rovnosti. K útokům na křesťanství došlo, protože bylo chápáno jako politická a ne jako náboženská instituce. Církev měla ve společnosti starého režimu vždy nejprivilegovanější místo. Její hodnostáři byli vlastníky pozemků, pány vazalů, výběřčími daní a odpustek. Církev musela být zničená, protože byla pevně spojena se starým režimem. Filozofové útočili na její hierarchii, instituce a dogmata tak, aby se zrušily kompletně základy křesťanství (Tocqueville 2003: 59–61). Zatímco Tocqueville viděl útoky na církve jako důsledek revoluce, Voltaire viděl náboženství jako jeden z důvodů revoluce, kdy přikládal špatný stav společnosti náboženským tradicím a institucím, které během starého režimu ovládaly výchovu a kulturní život (McGreal 1997: 311–315).

Tocqueville rozlišuje ideové funkce církve a moc, a to na politickou, sociální a ekonomickou. Útok na ideové funkce církve považuje za neslýchaný, protože ideje jsou pro všechny stejné, tedy rovnocenné, ale moc církve rovnocenná není. Tocqueville považuje náboženství za nutnost pro trvalý stav lidstva, tvrdí, že náboženská nevíra je čistě náhodná, protože člověk potřebuje víru, aby mohl být svobodný (Tocqueville 1992a: 225). V reakci na to ale tvrdí, že člověk neunese najednou úplnou politickou i náboženskou svobodu, protože člověk bude svobodný jen s vírou a bez víry bude otrokem (Tocqueville 1992b: 34). Ohledně náboženství jako nutnosti pro společnost má například Voltaire trochu odlišný názor. Ačkoliv byl katolík stejně jako Tocqueville, považoval náboženství za podvodné učení. Útočil hlavně na katolická dogmata. Na druhou stranu nebyl zastáncem ani ateismu, i když mu z morálního hlediska připadal bezpečnější než fanatismus, který často vzniká z víry. To ale neznamená, že úplně odmítal náboženství. Byl zastáncem rozumného náboženství, neboli náboženství rozumu (Voltaire dle Vozka 1948: 65–66). Voltaire byl francouzský filozof ovlivněný osvícenectvím a žil během starého režimu. Ve svých dílech se věnoval například tématu církve a náboženství; proto můžeme říct, že je relevantní pro srovnání s Tocquevillem.

Rozdíl mezi situací ve Francii a Americe je v tom, že aby víra mohla být trvalá, musí zůstat ve společnosti a být oddělena od politické moci. Ve Spojených státech amerických nejde o vyznávání pravého náboženství, ale o to, aby se vůbec něco vyznávalo (Tocqueville 1992a: 17). Náboženství ve Spojených státech amerických je oddělené od státu a politické moci. Pro společnost a její obyvatelstvo je to velmi užitečné, protože vede lidi k zaměření se na důležitější cíle. Jak by společnost mohla fungovat, kdyby se nemohla morálně utužovat skrze vazby společné víry? Co s národem, který je sám sobě pánem a nepodřizuje se nikomu ani Bohu (Tocqueville 1992a: 225–229). Další porovnání systému Spojených států a Francie má autorka Ülker. Tvrdí, že Spojené státy americké jsou země mnoha náboženství a tato sociální struktura mnoha náboženství neumožňuje státní církev. Oddělení náboženství od státu zajišťuje náboženskou svobodu, která je podporována lidem. Naproti tomu ve Francii bylo hegemonné náboženství, katolictví, které byla navázáno na starý režim. Z tohoto důvodu si Francie osvojila nepřátelský a asertivní přístup k náboženství. Proto je vidět podstatný rozdíl v oddělení náboženství od politiky státu, kdy ve Státech došlo k oddělení na státní úrovni, a tento postup byl přijat lidem. Naopak ve Francii došlo k oddělení náboženství způsobem nařízení, kdy si Francie dala za státní cíl vyčistit francouzskou společnost a kulturu od náboženství (Ülker 2013: 5–7).

Docházelo k intenzivnímu napadání náboženství, aniž by se kdokoliv pokusil nahradit jej jiným náboženstvím. Výsledkem ve Francii byla absolutní nevíra a bezbožnost, která je v rozporu se základním instinktem člověka. Tocqueville přišel s myšlenkou, že filozofie lidské rovnosti nahradila prozatím potlačené náboženství. Potlačení náboženství ale mělo špatný vliv a velké důsledky na průběh a vývoj revoluce. Ve společnosti došlo ke zmatení ducha, což mělo za následek silný extremismus vůči odlišnostem, náboženským i politickým. Prázdné místo po náboženství se Francouzům zaplnilo sebedůvěrou a vírou v nekonečnou zdokonalitelnost a moc člověka. Tyto nové pocity měly pro ně být novým náboženstvím (Tocqueville 1877: 221–229). Názor o nenahrazení křesťanství jiným náboženstvím je v rozporu s tvrzením

Vozky, který říká, že Voltairovy myšlenky o náboženství založeném čistě na rozumu z části ovlivnilo tvůrce nových revolučních náboženství, tzv. kultu Rozumu a kultu Nejvyšší bytosti (Vozka 1948: 65–66).

Besnier poukazuje ve svém díle na to, že Tocqueville rozlišuje mezi církví a náboženstvím, i když je od sebe nelze oddělit. Když církev během revoluce byla všemi nenáviděná a ztratila vše moc, vliv, postavení i majetek a tak jakmile začali lidé pociťovat únavu z revoluce, postupně se začalo vracet teď již rovnocenné náboženství do společnosti. V náboženství Tocqueville vidí jednu ze záruk existence demokracie ve Spojených státech amerických (Tocqueville dle Besniera: 890).

Tocqueville tvrdí, že náboženství je daleko potřebnější v republice, kterou mají lidé rádi, než v monarchii, s níž jsou nespokojení, a v demokratické republice potom nejvíce ze všech (Tocqueville 1992a: 224). A proto říká: „[m]yslím, že je chybou dívat se na katolické náboženství jako na přirozeného nepřítele demokracie. Mezi různými křesťanskými učením se mi naopak jeví katolicismus jako jedno z těch, která nejvíce přejí rovnosti životních podmínek“ (Tocqueville 2012: 281). A naopak „[v]ěřit, že demokratické společnosti jsou vůči náboženství přirozeně nepřátelské, znamená dopouštět se velkého omylu: nic v křesťanství, dokonce ani v katolicismu absolutně neodporuje duchu těchto společností a mnohé věci jsou pro ně velmi příznivé“ (Tocqueville 2003: 60).

Tocqueville se v dopisech příteli Francisque de Corcellimu svěřuje o svých obavách z nenaplnění snu o míru a o nové svobodné společnosti v Evropě, v níž by došlo ke svobodě a smíření liberálního ducha a náboženství. Také mu píše, že největší nebezpečí představuje sám katolicismus, který nedokáže nikde žít, aniž by nebyl svrchovaným (Tocqueville 1983: 385). V tomto můžeme vidět autorovu rozpolcenost ohledně vlastních názorů, kde je možné i ovlivnění tím, že sám byl věřící katolík.

3.2.3. Hierarchická podoba společnosti

Poslední zvolenou institucí je společnost a její hierarchická podoba. Když Tocqueville popisuje společnost, používá dělení společnosti do stavů. Dělí ji tedy na církev, aristokracii a prostý lid. Vzhledem k tomu, že církvi je věnovaná samostatná kapitola výše, budeme se tedy věnovat pouze Tocquevillovým názorům ohledně aristokracie a prostého lidu (Tocqueville 1877: 222). Manent upozorňuje na to, že podle Tocquevillova názoru se boj stavů, který chápe jako snahu jednoho stavu zničit druhý, rozvíjí jen za zvláštních situací, kdy je společnost zbavena svobody (Manent 1982: 160–161).

Co se týká názoru na předrevoluční strukturu společnosti, tak Tocqueville tvrdí, že si bez aristokracie nedokáže představit velký národ. Může a nemusí to souviset s ovlivněním, že byl sám aristokrat. Rozlišuje však mezi aristokracií a šlechtou. Aristokracii dělá aristokracií především její chování a vystupování, šlechta souvisí s rodným původem. Tocqueville popisuje aristokracii, kde říká, že aristokracie není tvořena privilegii, není tvořena urozeností, ale dědičným pozemkovým vlastnictvím, čímž upozorňuje na feudalismus. Kromě toho má aristokracie vlastní rod a vědění, které využívá například při politickém nebo spisovatelském povolání. Upozorňuje také na to, že zahraniční politika vždy byla a je doménou aristokracie, kdy zájmy lidu se od jejich příliš neliší. (Tocqueville 1992a: 29; Furet 1994: 177-182). Bouchard tvrdí, že šlechtické rody se nedají charakterizovat pouze původem, ale i bohatstvím a silou rodu. Bohatství a moc šlechticů je nepochybné, proto je důležité také kritérium původu/narození, který na základě biologické kontinuity dokazuje, že šlechta nebyla uzavřenou kastou. Různé šlechtické rody se navzájem spojovaly manželstvím a potomky, aby získaly nebo si udržely moc, bohatství a vliv (Bouchard 1981: 524–527).

Šlechtu ve Francii Tocqueville srovnával se situací v Anglii. Toto srovnání poukazuje na rozdělení, které Tocqueville užívá nejčastěji, kdy v Anglii byla šlechta aristokracií, zatímco ve Francii tvořila stav, který se zaměřoval na nejdůležitější úřady a spíše jen představoval zdání moci, než jaká

byla skutečnost. Na základě stejného rozdělení se šlechta izolovala i od měšťanstva. Zbavila se postupně většiny povinností, které byly zpočátku spojeny s jejím privilegovaným postavením, ale zároveň také chudla. Opět na rozdíl od Anglie nechtěla francouzská šlechta mít nic společného s měšťanstvem, které vedle ní a proti ní bohatlo a vzdělávalo se, aby se nakonec stalo jejím soupeřem a pak i jejím pánem. Šlechta se izolovala tak, že za revoluce nakonec musela uprchnout ze země (Tocqueville 1877: 199–200). Dle autorky Dijn byla anglická šlechta příklad, který používají při obraně prvorozenství. Monarchisté poukazují na to, že v Anglii vznikla šlechta na základě dědických zákonů, které uzpůsobily pozemkové vlastnictví, a dle jejich názoru je to tajemstvím anglické svobody. Z toho vyplývá, že monarchisté věřili v to, že koncentrace pozemkového vlastnictví je nejdůležitějším charakteristickým prvkem anglické „feudální“ společnosti. V Anglii vždy nejstarší syn šlechtického rodu měl absolutní právo na vlastnictví jeho otce. Vzhledem k tomu, prvorozenstvím docházelo ke koncentraci majetku v Anglii, tím byla anglická šlechta schopna udržet svou sílu, moc a vliv. Proto autorka tvrdí, že žádná jiná země neměla tak vlivnou šlechtu jako Anglie, kvůli bariérám, které byly nepřekonatelné. Hluboká propast existovala hlavně mezi šlechtou a buržoazií. Autorka to také porovnává s případem ve Francii, kdy prvorozenství vytvořilo šlechtické rody, vázané na pozemku. Autorka ve svých závěrech tvrdí, že prvorozenství bylo důležitou zárukou svobody (Dijn 2005: 669).

Tocqueville uvádí, že tendence ke zničení aristokracie budou pokračovat. Ale společnost, v níž aristokracie chybí, nemůže uniknout absolutní vládě. To je i případ francouzské porevoluční společnosti, kdy revoluce zničila starou strukturu moci, ale z ní se zrodila obrovská ústřední moc, která pod sebe strhla vše, co za starého režimu bylo rozptýlené (Tocqueville 1877: 11–12). Chateaubriand se shoduje s Tocquevillem v tom, že je důležitosti znovu vytvoření společenské hierarchie. Obnovení šlechty je podstatné pro vytvoření politického systému ve Francii, který by zaručil svobodu a stabilitu. Tento názor

s ním sdílí i mnoho dalších monarchistických publicistů (Chateaubriand dle Dijon 2005: 665).

Tocqueville při přípravě druhého dílu *Starý režim a revoluce* se snaží reagovat na dobové zdroje a jedním z nich byly i Sieyesovy spisy. Sieyes ve svých spisech kritizuje hlavně šlechtu. Domnívá se, že ztratila své společenské postavení a funkci a již nebyla užitečná. Tocqueville ale upozorňuje na dvě věci v Sieyesových spisech, se kterými nesouhlasí. Nejprve je Tocqueville zastáncem buď udržení šlechty, anebo alespoň pozvolného rušení vzhledem k tradicím, což by měl být důvod šetrnějšího zacházení. Poté nesouhlasí s tvrzením, že když třetí stav (prostý lid) je nejpočetnější, tvoří celý národ. Tocqueville je přesvědčen o jistém vlivu historie a tradic, tedy poukazuje na potřebu aristokracie ve společnosti (Tocqueville 1980: 141).

Tocqueville ohledně uchopení prostého lidu přichází s dalším dělením, a to na měšťanstvo a venkovský lid. Obě tyto vrstvy prošly podstatným vývojem. Zatímco měšťanstvo postupně stoupalo, postavení venkovského lidu se v průběhu doby zhoršovalo. Nakonec se od venkovského lidu izolovalo měšťanstvo úplně, takže se naučili žít na účet venkovského lidu. Situace se za doby revoluce značně lišila od klasického stavovského zřízení, protože třetí stav se neskládal z měšťanů několika měst, ale z několika milionů venkovanů. Ti však nikdy nezasahovali do politických záležitostí. Při svolávání generálních stavů lid na venkově zareagoval jinak než měšťanstvo. Venkované se zaměřovali proti šlechtě (Tocqueville 1877: 184–190).

Tocqueville upozorňuje na situaci venkovského lidu následujícím způsobem. Ačkoli venkovský lid tvořil nejnižší třídu a její situace se zhoršovala v rámci reformy a pokroku, byl nejpočetnější vrstvou Francie. Bídu venkovanů zvyšovala ještě jejich nevzdělanost. Tocqueville tvrdí, že vláda Francie svůj lid nechránila, bohatých vrstev se bála, ale vůči venkovanům byla hrubá (Tocqueville 1877: 196–198). Voltaire chápal osvícenství aristokraticky, protože nevěřil ve vzdělání lidu. Na prostý lid nahlížel pohrdavě. Mluví o něm

často jako o nevzdělané luze, která má být vedena a ne vzdělávána (Vozka 1948: 66).

4. Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo odpovědět na otázku, co vedlo Tocquevilla k sepsání díla *Starý režim a revoluce*, za jakých podmínek autor dílo psal a jak reflektuje vybrané struktury starého režimu, které byly středem této práce. Francouzská revoluce je jedním z nejvíce studovaných témat v moderní historiografii. Snažili jsme se proto interpretovat a analyzovat dílo za pomoci teorie historického institucionalismu tak, aby bylo možné odhalit proces vnímání díla *Starý režim a revoluce* Tocquevillem, a to hlavně za pomoci analýzy tohoto díla a vybraných institucí, které jsou pro dílo podstatné.

Proto bylo příhodné tuto práci rozdělit na dvě hlavní části. V první části jsme se zaměřili na celkové představení základních charakteristik starého režimu ve Francii a na představení autora primárního zdroje, Alexise de Tocqueville. Ve druhé části jsme se potom zaměřili na analýzu primárně empirického zdroje, tedy na *Starý režim a revoluce* a na analýzu vybraných institucí jako je revoluce, církev a hierarchická podoba společnosti.

Jako základní prvek starého režimu jsme nejprve popsali absolutismus a absolutistické reformy, které byly nastolovány králem a které měly za příčinu postupnou změnu společnosti až do stavu revoluce. Dalším charakteristickým prvkem byl absolutistický panovník, a proto jsme v krátkosti představili život krále Ludvíka XIV., jenž byl úzce spjatý nejen se starým režimem, ale i s absolutistickou vládou ve starém režimu. Byly to právě jeho reformy, které napomohly ke změně společnosti. Pokud hovoříme o základních prvcích starého režimu, nesmíme opominout náboženství a feudalismus. Oba tyto charakteristické prvky silně ovlivňovaly společnost. Proto i těmito dvěma tématům jsme věnovali podstatný díl první části práce.

Charakteristiku starého režimu jsme ukončili zmínkou o celosvětové krizi v 17. století, kdy byla závratná úmrtnost a neskutečný počet válek, které postupně vyčerpávaly národy. Zmínili jsme se i o převratu monarchie a o revoluci jakožto ukončení starého režimu. V první části práce jsme se také

věnovali životu autora primárního díla. Zjistili jsme, že Tocqueville na základě svého aristokratického původu byl velmi činným francouzským politikem a diplomatem. Díky tomuto postavení velmi často cestoval, a to nejen po Evropě, ale i do Spojených států amerických. Z těchto cest poté vypracoval nejen zprávy pro vládu, ale často je zpracoval do knih, které se velmi proslavily.

V druhé části práce jsme se zaměřili na analýzu primárně empirického zdroje *Starý režim a revoluce*. Na začátku jsme vybrali a popsali základní myšlenky díla, které jsme určili na základě individuálního předpokladu jako důležité a zajímavé body z celého díla. Po krátké analýze základních myšlenek jsme se zaměřili na analýzu konkrétních institucí z pohledu autora, které jsme si stanovili a které byly středem zájmu této práce z důvodu předpokladu o klíčovém postavení vybraných institucí v díle *Starý režim a revoluce*. Jedná se o instituce: revoluci, církev a hierarchické podobě společnosti.

Při analýze je v díle vidět Tocquevillův zájem o revoluci jakožto nástroj pro prosazení tendencí k demokracii, rovnosti a svobodě. Tocqueville se ale s tímto názorem neshoduje, protože tvrdí, že by se společnost mohla vybudovat i bez revoluce, pokud by existovaly vhodné politické a sociální podmínky. Poukazuje na vliv filozofie 18. století, která je považována za jednu z příčin revoluce. Druhou příčinou byla nerovnost a chtíč po svobodě. Autor tak vyzdvihuje národy, které byly zbožné a zároveň svobodné jako Spojené státy americké, ale na dalších stránkách díla hned podotkne, že se příslušníci těchto národů nemohou vyjadřovat otevřeně a upřímně. Tocqueville také věnuje pozornost analýze sociální situace před revolucí a částečně i po ní. Autor dále kriticky hodnotí vztah společnosti k náboženství. Náboženství a víru nekritizuje, protože je považuje za nutnost společnosti a za její podstatu pro stmelení společnosti jako celku. Zde můžeme částečně vidět autorovo ovlivnění tím, že byl věřící. Tocqueville byl přesvědčen, že francouzská církev nebyla horší než církev v ostatních zemích. Stala se však překážkou pro revoluci, a proto byla terčem silného útoku. Překážkou byla hlavně proto, že církev je postavená na tradici, a to bylo v přímé souvislosti se starým režimem. Církev v politickém

uspořádání byla jednou ze složek moci, můžeme říct prvním stavem, a vzhledem k privilegiím a majetku byla viditelná nerovnost, za níž byla při revoluci tím nejnenáviděnějším stavem. Co se týká Toquevillovy reflexe společnosti a její hierarchické podoby, samozřejmě ji rozděluje do tří stavů, a to na duchovenstvo, aristokracii spolu se šlechtou a prostý lid. Postupem času viděl i rozdělení uvnitř stavu prostého lidu na dvě vrstvy, a to na měšťanstvo a venkovský lid. Upozorňuje na špatný stav venkovského lidu, ale zároveň je větší prostor věnován aristokracii a jaký je její pohled na proměnu státního zřízení. V tomto případě můžeme vidět ovlivnění autora svým původem.

Při analýze jsme čerpali myšlenky především z primárního zdroje, které jsme komparovali s myšlenkami z díla *Demokracie v Americe*. Abychom si vytvořili kompletní obraz o institucích, pomohli jsme si dalšími zdroji, které měly buď tematickou souvislost s Francouzskou revolucí, nebo souvislost s danými institucemi, nebo se názory shodovaly s naším autorem.

Odpověď na náš cíl, co vedlo autora k tomu, aby dané dílo vůbec napsal a za jakých podmínek autor dílo psal, je poněkud banální. Přesto Alexise de Tocqueville napsal toto dílo jako sociologickou analýzu společnosti, ve které společnost přechází z monarchie k republice. Zkoumá v ní nejen předrevoluční, ale i porevoluční období a samozřejmě vše mezi tím. Autor dílo psal ve stádiu, kdy již nebyl politicky činný, a proto v ústraní na svém zámku poskládal dohromady nejen své politické a diplomatické poznatky, ale i poznámky z cest a další významné dokumenty dané doby ohledně tématu revoluce či starého režimu. Dílo poté mělo fungovat jako analýza, či reflexe dané situace.

Dílo je ovlivněno několika faktory, nejen tím, že byl autor aristokratického původu a věřící katolík, kdy z velké části díla popisuje spíše privilegovanější vrstvy společnosti a jejich náhled na tuto transformaci charakteru státu. Celé dílo je také ovlivněno tím, že byl Tocqueville Francouz a politik. Toto ovlivnění můžeme vidět v jeho úsudku ohledně revoluce. Na základě toho se občas setkáváme s názory autora na danou událost, které si protirečí, kdy na jednu stranu je zhrozen jejím průběhem a oběťmi, dokonce se

sám sebe ptá, zdali to bylo nutné, a na druhé straně se nemůže zbavit francouzské hrdosti, hrdosti na svoji zem a hrdosti na pokus přechodu společnosti k republice.

Autor dílo napsal nejen z důvodu nespokojenosti s novým režimem, ale také z důvodu viditelné rozdílnosti mezi Spojenými státy americkými a Francií, kterou viděl při svých diplomatických cestách a byl schopný porovnat důvody, proč ve Spojených státech amerických demokratické státní zřízení vyšlo a funguje, zatímco ve Francii ne. Možná proto chtěl dílo *Starý režim a revoluce* sepsat jako reflexi a historickou analýzu pro ostatní národy, aby věděly, čemu se vyvarovat v porovnání s úspěšným a neúspěšným příkladem ve vývoji přechodu k demokracii.

5. Zdroje

Arendt, H. (2011). *O revoluci*. Praha: OIKOYMENH.

Aron, R. (1993). Tocqueville. *Les étapes de la pensée sociologique*. Paris: Gallimard.

Balíková, M. (2003). Obsahová analýza. *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)*. Praha: Národní knihovna ČR (http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001586&local_base=KTD, 5. 2. 2016).

Behrens, C. B. A. (1989). *Ancien Regime*. New York: W W Norton & Co Inc.

Besnier, J. M. (1993). *Histoire de la philosophie moderne*. Paris: Grasset.

Bloch, M. (2010). *Feudální společnost*. Praha: Argo.

Bouchard, C. B. (1981). The Origins of the French Nobility: A Reassessment. *The American Historical Review* Vol. 86, No. 3 (<http://www.jstor.org/stable/1860368>, 20. 4. 2016).

Breuning, M. (2015). Neoinstitutionalism. *Encyclopædia Britannica Online* (<http://www.britannica.com/topic/neoinstitutionalism>, 5. 2. 2016).

Buckler, S. (2011). *Hannah Arendt and political theory: challenging the tradition*. Edinburgh: Edinburgh University Press (<http://site.ebrary.com/lib/cuni/docDetail.action?docID=10478316>., 15. 4. 2016).

Dijn, A. de. (2005). Aristocratic Liberalism in Post-Revolutionary France. *The Historical Journal* Vol. 48, No. 3 (<http://www.jstor.org/stable/4091718>, 20. 4. 2016).

Drulák, P. (2008). *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál.

- Duby, G. a kol. (2003). *Dějiny Francie od počátků po současnost*. Praha: Karolinum.
- Edmunds, M. (2002). *Piety and Politics*. Newark: University of Delaware Press.
- Encyclopædia Britannica Online (2016a) *Ancien régime* (<http://www.britannica.com/event/ancien-regime>, 5. 2. 2016).
- Encyclopædia Britannica Online (2016b) *Absolutism* (<http://www.britannica.com/topic/absolutism-political-system>, 5. 2. 2016).
- Epstein, J. (2006). *Alexis De Tocqueville: Democracy's Guide*. Londýn: Harper Collins Publishing.
- Ferro, M. (2009). *Dějiny Francie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Freeman, M. (1978). Edmund Burke and the Theory of Revolution. *Political Theory* Vol. 6, No. 3. (<http://www.jstor.org/stable/190806>, 16. 4. 2016).
- Furet, F. (1994). *Promýšlet francouzskou revoluci*. Brno: Atlantis.
- Hall, P. – Taylor, R. (1996). Political Science and the Three New Institutionalisms. (http://edoc.vifapol.de/opus/volltexte/2011/2782/pdf/dp96_6.pdf, 5. 2. 2016).
- Hegel, G. (2009). *Fenomenologie ducha*. Praha: Československá akademie věd.
- Hrbek, J. (2012). *Evropa a absolutismus v 17. a 18. století (1648-1789)*. Praha: Triton.
- Jandourek, J. (2001). *Sociologický slovník*. Praha: Portál.
- Kahan, A. (1985). Tocqueville's Two Revolutions. *Journal of the History of Ideas* Vol. 46, No. 4 (<http://www.jstor.org/stable/2709547>, 16. 4. 2016).
- Keller, J. (2005). *Dějiny klasické sociologie*. Praha: SLON.
- Kovařík, J. (2013). *Ludvík XIV. Život, doba a války krále Slunce*. Třebíč: Akcent.

- Krejčí, J. (1992). *Dějiny a revoluce*. Praha: Naše vojsko.
- Larkin, E. (1990). *Alexis De Tocqueville's Journey in Ireland, July-August, 1835*. Washington D. C.: Catholic University of America Press.
- Lynn, J. A. (1999). *The Wars of Louis XIV (1667–1714)*. New York: Longman.
- Mah, H. (1990). The French Revolution and the Problem of German Modernity: Hegel, Heine, and Marx. *New German Critique* No. 50, (<http://www.jstor.org/stable/488208>, 15. 4. 2016).
- Malia, M. (2009). *Lokomotivy dějin. Revoluce a utváření moderního světa*. Brno: CDK.
- Manent, P. (1982). *Tocqueville et la nature de la démocratie*. Paris: Julliard.
- McGreal, I. P. (1997). Voltaire. *Velké postavy západního myšlení: slovník myslitelů*. Praha: Prostor.
- Parker, G. (2008). Crisis and Catastrophe: The Global Crisis of the Seventeenth Century Reconsidered. *American Historical Review*.
- Petitfils, J. - Ch. (2002). *Luis XIV*. Paris: Brodard & Taupin.
- Sepinwall, A. (2005). Nigel Aston: Religion and Revolution in France, 1780-1804. *The Jewish Quarterly Review* Vol. 95, No. 4. (<http://www.jstor.org/stable/pdf/25470116.pdf>, 20. 4. 2016).
- Tanter, R. a Midlarsky, M. (1967). A Theory of Revolution. *The Journal of Conflict Resolution* vol. 11, no. 3. (<http://www.jstor.org/stable/172594>, 16. 4. 2016).
- The New Encyclopædia Britannica. (1994). Tocqueville, Alexis. *MICROPÆDIA – Ready Reference* (11), s. 815 – 816.
- Tocqueville, A. de. (1877). *L'Ancien régime et la Révolution*, Paris: Calman-Lévy.

- Tocqueville, A. de. (1980). *L'Ancien régime et la Révolution II (Oeuvres complètes)*. Paris: Gallimard.
- Tocqueville, A. de. (1983). *Correspondance d'Alexis de Tocqueville et de Francisque de Corcelle, Oeuvres complètes Tome XV*. Paris: Gallimard.
- Tocqueville, A. de. (1992a). *Demokracie v Americe I*. Praha: Lidové noviny.
- Tocqueville, A. de. (1992b). *Demokracie v Americe II*. Praha: Lidové noviny.
- Tocqueville, A. de. (2003). *Starý režim a revoluce*. Praha: Academia.
- Ülker, Ö. (2013). Religion and Politics In A Sociological Perspective: A Comparison Between the Usa and France. *International Journal of Social Inquiry* Vol. 6, No. 2.
(<http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=5&sid=55df83b4-a68b-4e83-b9f0-3176a61982c2%40sessionmgr198&hid=116>, 21. 4. 2016).
- Vozka, J. (1948). *Duchovní revoluce ve Francii 18. století*. Praha: Práce.
- Ward, W. R. (1999). *Christianity under the Ancien Régime, 1648–1789*. Cambridge: University Press.
- Weber, R. P. (1990). *Basic Content analysis*. Newbury Park, CA: Sage Publications.
- Wilson, P. H. (2000). *Absolutism in Central Europe*. London: Routledge.
- Wilson, P. H. (2009). *The Thirty Years' War: Europe's Tragedy*. London: Harvard University Press.

6. Resumé

The bachelor's thesis presents an analysis of the structure of the ancien régime reflection by Tocqueville. As the French historian and politician, comes from an aristocratic family, he was very active as a diplomat and parliamentarian. Therefore, he traveled a lot, not only in Europe, but also in the United States and so on the basis of his political beliefs and travel experiences he compiled the book *The Old Regime and the Revolution*.

The author of the work carried out an exploration of French society and its causes of transition from feudalism to the Republic. The aim of this study was to reveal the process of perception of the work of the old régime and revolution by author, and answer the question of what led the author to write the work, the conditions under which the author was writing, and reflect how the chosen structure of the old régime, influenced him. That was the center of this work.

Based on historical characteristics of the old régime and the analysis of his works and description of Alexis de Tocqueville's life we want achieve our goal. The answer to our aim is rather banal, but Alexis de Tocqueville wrote this piece as a sociological analysis of the companies in which the company moves from a monarchy to a republic. The author was writing at the stage when he was not politically active, and therefore in seclusion in his castle got together not only their knowledge, but also his notes of the ways to guide the transition to a democratic state. The work is very influenced by the fact that he was the author of the aristocratic origins, so the greatest part of the work describes the more privileged classes of society and their perspective on the transformation of the character of the state. The author wrote this piece because of differences between America and France, also possibly due to the fact that he saw it in America, that a democratic system came out and it worked, and that's why he wanted to write this piece as a comparison to other states.

Key words of this bachelor's thesis are: ancien régime; revolution; Tocqueville; France; absolutism; feudalism; church; society.